

Posudek na disertační práci:

Julie Černá, *Valerius Maximus a exemplum*.

Praha, Karlova univerzita, Filozofická fakulta 2014, str. 172

Julie Černá předložila k obhajobě disertaci *Valerius Maximus a exemplum* na téma, které je jen zdánlivě nenáročné. Již charakteristika dílka v rozsáhlejších i stručnějších dějinách římské literatury ukazuje, že bylo třeba hledat vhodné postupy a nástroje, aby hodnocení spisu Valeria Maxima bylo postaveno na dobrém teoretickém základě.

Za hlavní cíl práce si Julie Černá klade nalezení přesvědčivých argumentů k odpovědi na otázku, která se v příručkách zabývajících se římskou literaturou objevuje opakovaně: jaký je vlastně charakter tohoto díla a hlavně jaká jsou kritéria, podle nichž jej lze určit a popsat.

Po stručném přehledu dosavadního bádání a hodnocení díla Valeria Maxima (s.12-15) následuje důležitá kapitola pojednávající o teoretickém východisku práce, přičemž část jejího názvu o tomto východisku vypovídá jasně: *intertextualita a její přínos pro zkoumání exempla u Valeria Maxima* (s.16-22). Následuje pak část druhá, stejně důležitá: *Intertextualita, paměť a exemplum* (s.22-31), v níž Julie Černá vedle určitého konceptu intertextuality, vhodného vzhledem k charakteru exempla Valeria Maxima, Julie Černá využívá výsledků bádání o faktoru kolektivní a kulturní paměti s vyloučením komunikační paměti, jejíž zapojení, jak autorka disertace správně usuzuje, by mohlo vést ke konfliktnosti a nejednoznačnosti exempla.

Na teoretický úvod navazuje trojdílný úsek *Exemplum: antická tradice a moderní přístupy* (s.32-73) a v něm zdařile podaná sémantická analýza výrazu *exemplum* inspirovaná také postřehy z dísertace H. Kornhardtové (z roku 1936); k ní se pak připojuje podrobný výklad o pojetí exempla v římských rétorických spisech. Zatímco předchozí druhá kapitola svědčí o orientaci v novodobých teoriích, vypovídá tato část práce o kvalitní filologické interpretaci římské, potažmo řecké teorie o roli exempla – i když k ne zcela jasné formulaci Ciceronově v *De inventione* 1,49 se budou interpreti asi dále vracet. „Stručné shrnutí“, jak je charakterizována v pozn. 96 třetí část této kapitoly, představuje výsledky novodobých přístupů k definování a typologizaci exempla. Z nich se J. Černá vhodně inspiruje u J.-M. Davida (1980) momentem „evokační síly“ důležité u exempla, aby nefungovalo jen na racionální bázi, a podrobněji se šíří o koncepci exempla Ute Lucarelliové (2007). Soustředuje

se pak na faktory nazývané Lucarelliovou „potenciály“, jež v sobě *exemplum* obsahuje a které lze využít, a vedle nich i na dalšího činitele, jímž je způsob zpracování exempla, při němž se jako podstatný jeví jak záměr autora, tak účinek, jenž je žádoucí dosáhnout. Tento aspekt se jeví Julii Černé pro její zkoumání podstatný a vzhledem k textům, na nichž Valerius Maximus svá exempla stavěl, se ukazuje také jako dobře zvolený.

Rozbor samotného díla začíná rozsáhlou kapitolou IV. *Facta et dicta memorabilia* (s.74 - 113). Po hutném shrnutí nezbytných údajů o dataci díla a po nutné zmínce o otázce pramenů je podstatnou částí této kapitoly pojednání o struktuře díla /s odkazem na tabulku na konci práce o poměru mezi *exempla domestica* vs. *external*/ (s.159-163). Závěrem analýzy je konstatování, že struktura díla není nahodilá, natož svévolná, jak se v minulosti soudilo. Valerius Maximus byl podle Julie Černé naopak veden snahou sepsat dílo celistvé, avšak jeho úsilí mělo přijatelný výsledek asi jen ve dvou třetinách díla; zlom lze najít před závěrem 6. knihy, kdy se dílo začíná tříštit a objevují se v něm nové prvky jako je záliba v neobvyklostech, neočekávanostech a paradoxech; kromě toho zde nejsou zastoupena exempla obsahující morální apel. V rozsáhlém závěru kapitoly (s.102-113) je předmětem zájmu Julie Černé otázka, jakým způsobem Valerius Maximus „navozuje dojem kontinuity textu“. Autorka disertace sice tomuto autorovi neupírá úsilí vytvářet určitý celek pomocí *praefationes* a pojítek jiného druhu, nicméně již slovo „dojem“ vede k tomu, že nejde o provázanost vnitřní a obdobnou dřívější.

V závěrečné páté kapitole *Exemplum* u Valeria Maxima (s. 114-153) je zúročen jak teoretický základ, na němž je pojetí exempla Julie Černé postaveno, tak výklad exempla jako vyňatého prvku a opět zasazeného do nového kontextu; to vše je zdařile představeno zejména na dvou skupinách exemplů. Využit je vhodný nástroj, který představuje formální struktura exemplů provedená Robertem Guerrinim (roku 1981) či postřehy a vývody Ute Lucarelliové (z roku 2007) o potenciálu exempla. Zároveň je v této části podána obhajoba teze, že dílo Valeria Maxima vzhledem k variaci při prezentaci exempla a vzhledem k potenciálu jeho vytěžení je spjato s řečnickou praxí a že tedy nejde o „učebnici morálky“, což je jiné hodnocení této sbírky, které je podle Julie Černé vzhledem k jejím závěrům „hůře“ obhajitelné.

Tato disertační práce využívá úspěšně teoretického základu v podobě intertextuality, která se ukázala při tomto tématu vhodným metodickým nástrojem, spolu s konceptem kolektivní a kulturní paměti. Práce je dále založena na spolehlivé filologické interpretaci a na odborné

diskusi s předchozím bádáním a přináší podporu tezi, pro jejíž obhajobu se Julie Černá při studiu a po studiu materiálu rozhodla a pro niž snesla i argumenty, totiž že místo sbírky Valeria Maxima je „vskutku třeba hledat v prostředí rétoriky spíše než etiky“ (s. 158). Důvody, které ve svém rozboru v tomto smyslu uvádí, jsou dle mého názoru promyšlené a přesvědčující. Valeriovi Maximovi sice Julie Černá neupírá literární ambice, poukazuje však na jejich meze. Ocenění zaslouží orientace autorky disertace v názorech prezentovaných předchozím bádáním, zejména pak velmi vhodné využití tezí J.-M. Davida, Ute Lucarelliové a Roberta Guerriniho, i věcná polemika či výhrady, např. k názorům K.-J. Hölkeskampa nebo R. Honstettera.

Své připomínky omezují na dotaz, zda by nezasloužil určitou, patrně kritickou zmínku také názor, byť ne frekventovaný, že dílo Valeria Maxima má prvky zábavné, nebo že je určeno „vzdělanému“ čtenáři. Dávám ke zvážení, zda v celkovém hodnocení díla Valeria Maxima má místo opatrné hodnocení slovy „spíše než“ (s. 156) apod. Celá práce, která je strukturována velmi dobře a psána kultivovaným jazykem, má na konci závěry (s.154-158), jež – seřazeny podle kapitol – jsou pro posuzovatele disertace velmi dobrým vodítkem, ale soudím, že kdyby byly formulovány primárně podle řešených problémů, vystoupily by vlastní výsledky práce do popředí ještě výrazněji.

Závěrem konstatuji, že tato disertační práce splňuje po obsahové i formální stránce všechny náležitosti, má bohatou bibliografii, odpovídající uměření a hodnotný poznámkový aparát, a hlavně je přínosem ke zkoumání antického exemplu i díla Valeria Maxima, takže je vhodným podkladem k obhajobě.

V Praze 11. května 2014

Prof. dr. Bohumila Moučková